ԵՒՐՈՊԱ

Քաղաքական Լրագիր

№ 11 — 16 (5) ՄԱՐՏԻ — 1852

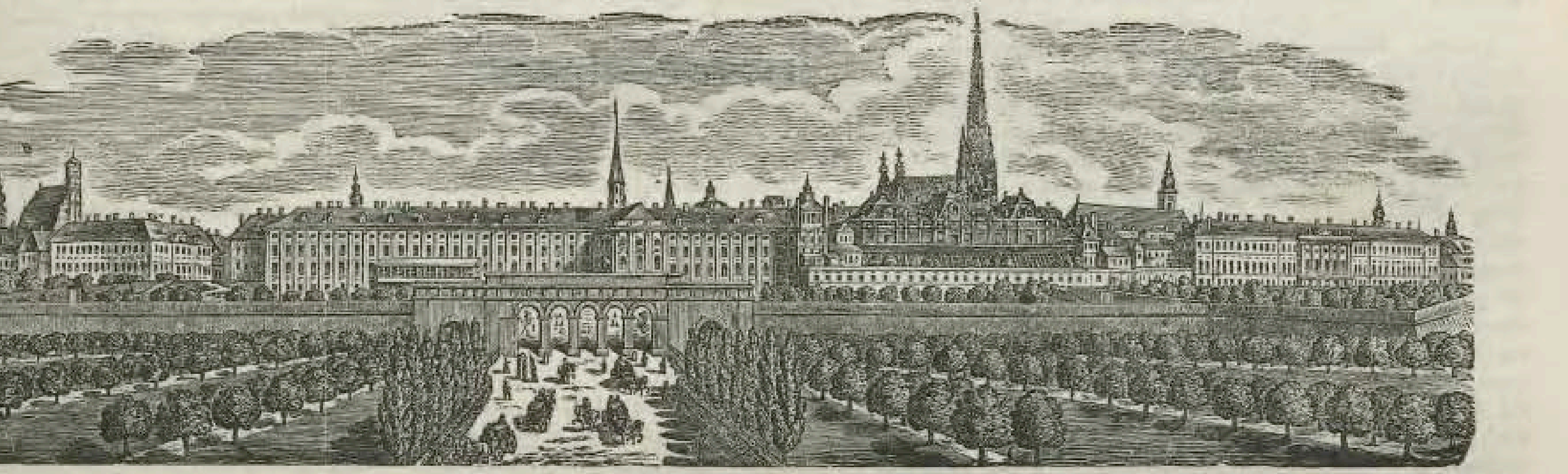

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՒՍՏՐԻԱ. [illegible]

ԳԱՂՂԻԱ. [illegible]

ԱՆԳՂԻԱ. [illegible]

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. [illegible]

ԻՏԱԼԻԱ. [illegible]

ՀՈՒՆԱՍՏԱՆ. [illegible]

ԵԳԻՊՏՈՍ. [illegible]

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ. [illegible]

ՊԵՏՐՈՒԹԻՒՆ. [illegible]

ԽԱՌՆԻՐԴՔ. [illegible] — [illegible]

ԱՒՍՏՐԻԱ

ՎԻԵՆՆԱ, ՄԱՐՏԻ 15

ԱՆՑԵԱԼ ամսոյն 26ին կայսրը մայրաքաղաքէս Վենետիկ գնաց, ուր քաղաքին բոլոր մեծամեծներէն եւ ժողովրդէն շատ սիրով ու փառաւորութեամբ ընդունեցաւ։ [illegible] 1000 [illegible]

— [illegible]

[illegible]

օրը հրաման ըրեր է որ բանակը վերադառնայ եւ գեռ ի Պուլծիա քաշուի։ Ցուրտը սաստիկ էր, եւ զօրքն ալ աշխատութենէն յոգնած ըլլալով՝ շատերը ճամբան սառած ինկան. բոլոր բանակը խառնակութեան մէջ էր։ Նոյն երեկոյը քանի մը գիւղացիներ առանձին Պուլծիա հասնելով՝ աս սոսկալի լուրը ժողովրդեան տուին. քաղաքացիք անմիջապէս ձեռքերնին եկած օգնութիւնը զօրաց ըրին, եւ գիշեր ատեն լապտերներով գիւղերն գացին, երենց ջուր, գինի եւ ձի տանելով. բոլոր տներնին բացին, հասած զօրականները նեղս ընդունեցան եւ երենց ալ կերակուր տուին։ Կորսուած զօրաց թիւը դեռ յայտնի չէ, բայց կ'ըսեն թէ 300 հոգւոյ չափ պիտ'որ ըլլան։ Հատերուն ալ անդամները սառելով՝ հիւանդանոց տարուեցան։

ԱՆԳՂԻԱ

Լոնտոն, փետրուարի 28։ Երէկ ատենակալաց խորհրդեան մէջ Ֆիցուիլլիամ կոմսը ծանոյց որ Լորտ Տէրպի կոմսին կարծեաց կատարելապէս համաձայն է, եւ գլխաւորաբար անոր որ ուժութիւնը խորհրդարանին կարգերուն նորոգութիւն ընելէն յառաջ հոս պէտք է կենայ, որովհետեւ ամէն նորոգութիւն կրնայ միապետութիւնը մեծ վտանգի մէջ ձգել։ Կրէյ կոմսը պաշտօնէից գահերէցին (Տէրպիին) խօսքին նորէն ցորենի մաքս դնելու վրայ եղած մասին դէմ բողոքեց, եւ ցուցուց թէ ժողովուրդը նոյն մաքսին վերցուելովը՝ որչափ շահ ըրաւ, եւ անոր նորէն հաստատուելովը որչափ վնասներ կրնայ կրել։ Լորտ Տէրպի ասոր դէմ խօսեցաւ ըսելով թէ Կրէյ իմ խօսքս աղէկ չէ հասկցած. բայց Կրէյ ասով գոհ չեղաւ, այլ պատասխան տուաւ որ Անգղիայի պաշտօնեայ մը պէտք է ամէն բան յայտնի եւ բացորոշ ըսել։ Նոյն եօթը քանի մը հոգի ալ խօսելէն վերջը՝ խորհրդարանը մինչեւ երկուշաբթի գոցուեցաւ։

— Պորցմութէն եկած լուրը կը ծանուցանեն թէ Մարգալի կողմերը մրրիկ մ'ելլելով՝ Անգղիայի նաւատորմին մեծ վնաս տուեր է. մեծաւ մասամբ երկաթ նաւակները իրարու զարնուեր եւ վնասուեր են։ Շատ մարդիկ մեռեր, շատերն ալ վիրաւորեր են։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Պաւիէրա։ Միւնիխէն, փետրուարի 28։ Տէրութեան խորհրդոյ ատենին մէջ Թուռն ու Թաքսիս իշխանը ճառ մը խօսելով ցուցուց թէ ինչպէս ամէն կողմերը պէս ծանր պատրաստութեանց մէջ են, եւ թէ ինչպէս զանազան վտանգներու համար պէտք է աղէկ կրթուած բանակի զօրք ունենալ։ Ո՞վ կրնայ մը մոռնալ որ ըլլայ, կ'ըսէ, ամկապետականաց գործողութիւններուն, խօսքերուն ու գրուածներուն մէջ կը տեսնենք որ իրենք մոլորած չեն, եւ թէ հիմակ իրենց գլխաւոր նպատակն է բուն զօրքը տկարացընել պատճառելով եւ կամ իրենց կողմը շահելով։ Յայտնի խօսելու համար՝ ամկապետականք կը փափաքին որ ան թշուառ 1848 ու 1849 տարիները նորէն գան, եւ սասանի կու գան, եթէ հասատատութեանց միաբան չեն կենար ան ամէն մարդիկ, որոնք բան կը հասկնան կամ կարողութիւն ունին եւ կամ կորսուած մը կրնան կրել, թէպէտեւ կորուստը միայն իրենց վնասակին պատճառ ըլլայ։ Նաեւ տէրութեան կառավարութիւնը հաւանութիւն պէտք է տալ ան ամէն միջոցներուն, որոնք միաբանութեան թշուառութենէ, կարգաւ եւ խաղաղութեան կը պատսպարեն։ Աւելորդ միայն զօրաւոր կառավարութիւն մը կրնայ կառավարել. բայց զօրաւոր ան ատեն կ'ըլլայ կառավարութիւնը, երբ որ մէկ ձեռքը հզօր իշխանութեան գաւազանը կը բռնէ, մէկալ ձեռքն ալ սուր։ Պաւիէրա իր վիճակին համեմատ զօրութիւն ունենալով՝ պատրաստ ալ իր չափին համեմատ պատերազմի պիտ'որ երեւայ, եւ Գերմանական դաշնակցութեան պարտաւորած զօրաց բաժինը տալէն ետեւ՝ իր բերդերն ալ պաշտպանելու համար գոնէ 18,000 զօրք պատրաստ պիտի պահէ։ Զօրաց պատրաստ վիճակը մնալու համար հարկաւոր եղած ծախքերն ու սատակը նորէն քաղաքացւոյն ու գիւղացւոյն ձեռքը կը դառնայ. եւ սատակի սղատակոր շահը ալ աս է։ Փոքրիկ տէրութեան ու բնակչաց գլխաւոր պիտոյքն է կարգ կանոն ու ազատութիւն, ասոնք միայն աղէկ կրթեալ զօրք ունենալով կրնան ըլլալ, որով նաեւ կարգաւորութիւնն ու իրաւասիրութիւնը ժողովրդեան սրտին մէջ աւելի եւս կը հաստատուի, եւ ազգայ քաղաքային կրթութեան ալ մեծ օգուտ կ'ըլլայ։

Սաքսոնիա։ Տրեզտա, Մարտի 2։ Այսօր պատգամաւորաց ժողովքին մէջ պ. Գէօրգի պաշտօնէութեան հարցուց թէ ինչ վիճակի մէջ է Պրուսիայի հետ յառաջուան մաքսի դաշնակցութիւնը, արդեօք պիտ'որ նորոգուի, ինչպէս որ կ'ըսուէր. նմանապէս գերմանական փոխադարձ [illegible] դաշնակցութեան խնդիրն ինչ եղաւ։ — Պարոն Ֆան Պէօյսթ պաշտօնեան պատասխանեց, թէ Հիմակու Հիմոյ միայն այսչափ տեղեկութիւն կրնամ տալ։ Պրուսիայի կառավարութիւնը [illegible] մաքսի դաշնակցութեան [illegible] համաձայնութեան մը համար [illegible] եւ որովհետեւ աս դէպքին մէջ [illegible] Պրուսիայի կառավարութիւնը [illegible] ընկերութիւնը [illegible] նորէն կ'ուզէ աւելի ընդարձակ հաստատել. եւ կը հարցընէր թէ երբ յարմար ատեն կ'երեւայ նոյն նիւթին վրայ ժողով ընելու, մենք ալ աս վերջին մասին վրայ մեր ուրախութիւնն ու պատրաստականութիւնը յայտնելով՝ ամենէն յարմար ատեն սեպեցինք աս տարուան փետրուարի 1ին ժողով ընելը, բայց անկից մինչեւ հիմայ Պրուսիայի կողմանէ պատասխան մը առած չենք։ Աս տեղեկութեան վրայ գոհ ու շնորհակալ եղաւ հարցընող պատգամաւորը։

ՍՊԱՆԻԱ

Մատրիտ, փետրուարի 28։ Վալենցիա քաղաքը դաւաճանութիւն մը յայտնուեցաւ, որուն փափաքանք էր ձեւաքի ատեն ապստամբութիւն հանել։ Դաւաճանութեան բոյնը Վ[illegible] քաղաքն էր։ Հիմայ նոյն դաւակցութեան գլխաւորը՝ որն որ կը կարծուի թէ քաղաքական պատերազմին ատեն զինուորական մեծ պաշտօն ունէր, եւ միանգամայն Վ[illegible]լէայի բնակիչներէն 40 հոգի բանտարկուեցան։ Նոյնպէս անկյուն մէջ խիստ քննութիւններ ըլլալով՝ ծածկապէս բաներ երեւան եկան։

— Վիեննայի Լոյտ լրագիրը Մատրիտէն եկած նամակներուն համաձայն կը գրէ թէ Սպանիական կառավարութիւնը, 1823ին Սպանիայի խռովութեան ժամանակ Գաղղիայի խրկած օգնական զօրաց համար Գաղղիական կառավարութեան պահանջած 115 միլիոն ֆրանքի վճարմունքը համար (Տես Եւրոպա, թիւ 3. Գաղղիայի հատուածին մէջ) մեծ տէրութեանց միջնորդութիւնը խնդրեր ու կրնի զանազան տեղեր նոյնող պեսպասներուն [illegible] տեղեկութիւններ խառներ է։

ՇՈՒԷՏ

Հասպարոնի փոյթն եկած Հուէտ[illegible] լրագրուն նայելով՝ նոյն երկրին մէջ սաստիկ սով մը կը տիրէ։ Ակոմլանտի ու Օսգնոտի բնակիչներուն իրենց կեանքը պահելու համար՝ անասնոց ու անբնական միջոցներու ձեռք զարկին, որովհետեւ անօթութիւնին տեղերնու համար [illegible] ծառի կեղեւ ու խաշած յարդ ուտել։ Մարգիկները զօրութենէ ինկած՝ [illegible] երկիր կը պառկին մեռնելու եւ կամ բան գտնելու համար։ Օսգնոսի մէջ միայն Անոնէ ըսուած հասարակութենէն 135 անձինք սովէն պատճառաւ եւ [illegible] գացին։

ՀԵԼՎԵՏԻԱ

Փրէյպուրկ [illegible] Ժողովրդականութեան գաւառապետ [illegible] որուն մէջ Գաղղիայի փախստականաց Հելուետիայի մէջ բռնած ընթացքին եւ երկրին կառավարութեանց անոնց ըրած թեթեւութեան վրայ քանդարելէն եւքը, կը ծանուցանէ թէ Գաղղիական կառավարութիւնը կը պահանջէ որ իր (դեսպանին) որոշմանքին, ան ամէն Գաղղիացի փախստականքը որոնց յառաջուան ու հիմակուան բռնած ընթացքը դաշնակցութեան երկիրներուն մէջ կենալնին անկարելի կ'ընէ, անմիջապէս նոյն երկրէն դուրս հանուին. իսկ որոնք որ այնչափ վտանգաւոր չեն երեւար, կրնան հոն մնալ, պայման որ կառավարութեան ալ մը չեն տար։ Եւ եթէ աս պահանջմունքը խաղաղութեան երեւալու չկատարուի, կ'ըսէ, Գաղղիա ստիպեալ կը ստիպուի խիստ եւ արդար միջոցներ ձեռք առնել իր վտանգներին հանելու համար։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆ

Աթէնք, փետրուարի 27։ Կառավարութիւնն ամսոյս 17ին խել մը փոփոխութիւններ ըրաւ։ Նորէն վրայ երկրորդ օրը խորհրդարանին մէջ պաշտօնէից խնդիր եղաւ։ Պր. Բալլիս ատողին գործոց պաշտօնեան իր մեկնութիւններովը չկրնալով խորհրդարանը հանգել, Պր. Քրայիկէքիս, արդարութեան պաշտօնեան մէջտեղն եկաւ ու խոստացաւ որ իր ձեռքն եղած թղթերը յառաջին թարգմանուածին պէտ՝ [illegible] թղթերով մէկտեղ խորհրդարանին առջեւը կը դնէ։ Օգտակարեւ [illegible] լրագիրն աս թղթերէն երկուքը կը հրատարակէ ու կ'աւելցընէ թէ կառավարութիւնն ուրիշ շատ թղթեր ալ ձեռք ձգած է։ Աս ամէն գրուածներուն ձեւը նոյն է, վերնագիրն ալ է Ընդհանուր հրամանատարութիւն Պոլոնիական ճոխը։ Մէկը երկուքին կնքուած է, որոնցմէ մէկուն մէջ նկարուած է արծիւ մը Պոլոնիական [illegible] շրջանակաւ, իսկ երկրորդին մէջ՝ Առաքած [illegible] բառերը գրուած են։ Ասոնք ամէնն ալ, ինչպէս աս հրատարակութեան թղթերը, ոչ գրուած ժամանակն ու ոչ տեղը կը նշանակեն։ Գրուածքի մը մէջ կը գտնուի ասոր պաշտօնակալն [illegible] մինչեւ հասարակաց զինուորական անդամներու կարգադրութիւնը, որոնցմէ գործադիր իշխանութիւնը պիտի ընտրուի։ Երկրորդ գրուածքի մը մէջ Եւրոպական կառավարութեանց վարչութիւնը կը բռնուի, ուր Ցանկալոսոնն ու Զոուայուսը իրենց կողմանց հասարակապետութիւններ կը գրուին։ Երրորդի մը մէջ մանրամասն կը նկարագրուի թէ ինչպէս Միլլիտ զօրապետին ձեռքով [illegible] զանազան հասարակապետութեանց կառավարութեան վրայ երեւելի ու ազատաուր մարդիկ գրուած են։ Բայց պէտք է գիտնալ որ լէհ զօրապետ անուանումը՝ ծննդեան [illegible], որն որ իր զօրապետութեան պատիւը հին քարտէզներուն վրայ ընդունեցաւ։ Աս զօրապետ կոչուած՝ Գաղղիական շոգենաւով զինուորական պաշտպանութեան տակ Բիրէոս եկաց ու անկէ [illegible] երկիր։ Քիչ շատ աս բաներուն մասնակից եղող մէկալ 13 անձինք՝ որոնք նաեւ նոյն ատեն ձերբակալուեցան, միայն ունին Աղէքսանդրիա երթալ։

ՄԻՍԻՈՆԱԿԱՆՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ

Բողոքական Միսիոնարներուն մեր ազգին վրայ հրատարակած գրուածները։

(Շտեմարանակութիւն, Տես 1851, Թիւ 46 ու 48. եւ 1852, Թիւ 2 ու 9։)

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ

Թիւ 14. Առաջին խոս. ✠ ԿՈՒ... ԹԸԳ...
Վայրի պատկերին ձեւն [illegible]
Երկրորդ խոս. ✠ ՇԻՆԱԼ. ԲԱ...ԲԱ ...։ խուլ՝ փոքրիկ [illegible] Պր. — Վիեննայի Մխիթարեանց Թանգարանը։

[illegible] արծաթ [illegible] մինչեւ հիմայ գտնուած չլլալուն՝ [illegible] են։ Առաջին կողմն [illegible] վրայ [illegible] ըլլայ, որովհետեւ երկու կողմն [illegible] ձեռքի ձեւ մը կայ եւ երկու խաչ կամ երկու [illegible] բռնած կ'երեւան. [illegible] Պատկերը [illegible] վերեւն վար երկու [illegible] կ'երեւայ ու [illegible] երկու [illegible] մը կը տանի. բայց ասիկայ ալ հաստատուն չ'երեւար, որովհետեւ պատկերը վերի կողմանէ միացեալ է ու զլխու ձեւ մ'ունի։

Ինչպէս աս տարին գրերն ամբողջ եղած չեն, բայց վերջի տառը շատ որոշ է։ Աս տեսակ տարին մեր թանգարանն ուրիշ հատ մ'ալ կայ, որուն վրայ մի եւ նոյն եղանակաւ նկարուած տիպն ամբողջ է [illegible] բայց գրերուն վերի կէսերը չեն երեւար [illegible] կողմը [illegible] ու երկրորդ [illegible] մը չէ. ընթերցուածն աղէկ կրնայ կարդալ։ [illegible] երկրորդ կողմն [illegible] փոքրիկ [illegible] են, խաչին ձեւն ալ կարգաւորեալ է։ Աս տարիներուն մեծութիւնը [illegible] քրիկ ոսկիներուն մեծութեանն է, երկրորդ [illegible] մին ալ աւելի անանց կը նմանի։

Թիւ 15. Առաջին խոս... ԸՆԴԻՆ ԹԱ...
Թագաւորին աթոռի վրայ նստած [illegible] երեւնցուցած։
Երկրորդ խոս... ՆԵԼ. Ի ՔԱ... խուլ՝ փոքրիկ հատուցմներով։ Պր. — Վիեննայի Մխիթարեանց Թանգարանը։

Աս տեսակ տարին երկու հատ մեր թանգարանը կը գտնուին, որոնց թէեւպէս երկուքը մաշած են, բայց քանի մը գրերէն, պատկերէն ու մեծութենէն յայտնի է որ մի եւ նոյն համեմատ թագաւորի կը վերաբերին։ Առնոց վերջի պատկերը՝ վերջիններ (Թիւ 14.) տարիներուն պէս չէ, հապա աւելի կարգաւորեալ է, եւ աս հասարակ գտնուած

ամեան վրայ նստող Թագաւորի տիպն ունի։ Ի՛ւ Թեպէտ մեր հրատարակածին վրայ պատկերին վերի կողմերը մաշած են, ու ոչ Թագաւորին գլուխը եւ ոչ ձեռքերուն դիրքը կ՚իմացուի, սակայն երկրորդ ու երրորդ սաղմոս անոնց տեղը կը լեցնեն. որովհետեւ անոնց վրայ աւելի զեհը մաշած են, բայց Թագաւորին տիպն որոշ է. այս ինքն՝ Թագաւորն աթոռի մը վրայ նստած ու ոտքերովը վար երկնցուցած. ձեռքերովն ալ հաւասարապէս բացած, ու մէկ ձեռքը՝ խաչ եւ միւս ձեռքը՝ շուշան բռնած կ՚երեւայ։ Մեր հրատարակածին վրայ, ընդդէմ Գ- ընթերցուածն որոշ կը կարդացուի, ուստի եւ Կոստանդնի վերաբերելուն վրայ ամենեւին եւ ոչ փոքր տարակոյս մը կրնայ բերել. վասն զի Բ՞ Թագաւոր բառին սկզբնական գրերն են, իսկ անկից առջի ԷՆ-ին վերջաւորութեամբ՝ Ռուբինեան Թագաւորաց մէջ Կոստանդնէն ուրիշ Թագաւոր չկայ։

Երկրորդ կողմը՝ երեք սաղմոսին ալ խաչ ունին. երկուքը՝ փոքր ճառագայթներով, որոնք խաչին կեդրոնին հետ միացած են. իսկ երրորդը՝ որն որ ամենամաքրութեամբ ալ է, առանց ճառագայթի պարզ խաչով է։ Այս երեք սաղմոսին ալ խիստ մանր ու նուրբ են, այնպէս որ տակաւին աս սաղմոսներուն վրայ գրուած տառերը պահուած չէին։ Լանկլը Ալիշնի սաղմոսն ու Լեւոն Բ-ին փոքրիկ պղինձներուն ալ վերի (Թիւ 14.) Կոստանդիններուն կերպին չափ փոքր են ու նոյն համեմատութեամբ ալ նուրբ։ Ըստ այնմ չէ որ աս սաղմոսներուն ինչ անուն կը տրուէր պէտք էր. սակայն կրնանք հաստատել թէ վաղ ու քանի բաժանմունքներէն շատ աւելի պզտիկ եղած պիտի ըլլան. մանաւանդ թէ Փոքր անուամբ յիշուած փոքրիկ սաղմոսն ալ շատ նուազ կամ անոր մէկ սորոգամամբ սաղմոսն եղած պիտ՚որ ըլլայ։

Կ՚երեւնայ սաղմոսներուն վրայ պաշտպանս բառական ստեղծով՝ Կոստանդին անուամբ հրատարակած (Թիւ 14 ու 15) պղնձի սաղմոսներուն վրայ ընդհանուր անուանելու ու ծանօթութիւն մ՚ալ կ՚ուզենք աւելցնել։ — Կոստանդնի պղնձի սաղմոսներուն վրայ գլխաւոր մէկ գտնելու բան մ՚ալ կայ. այս ինքն՝ երկրորդ կողմին խաչին ձեւը գրեթէ միշտ փոքրիկ ու կեդրոնին շատ մօտ կամ կեդրոնին հետ միացեալ ճառագայթներով է։ Այսպէս են նաեւ առհասարակ Լեւոն Ա-ին պղնձի սաղմոսներն ալ. Գարձեալ մը քանի գտնուած քանի մը անծանօթ փոքրիկ պղնձի սաղմոսներուն երկրորդ կողմին խաչին ալ միշտ այսպիսի փոքրիկ ճառագայթներով են։ Ասոնց ամենուն վրայ, ինչպէս նաեւ Ալիշնի պղինձներուն վրայ, երկրորդ կողմին խաչին ձեւը շատ կարգաւորեալ է։ Աս ընդհանուր անուանութիւնէն կրնանք հետեւցնել որ աս տեսակ փոքրիկ ճառագայթ ու կարգաւորեալ ձեւով խաչ ունեցող սաղմոսները՝ միշտ վերջին ատեններուն կը վերաբերին։ Ինչու որ առջի ժամանակուան խաչին Թեւերուն մէջ դրուածքը, թէ ասոր թէ ուրիշ տեսակ ձեւերը՝ վերջին ատեններըը գացած են ու միայն վերջինները ճառագայթաւոր կամ պարզ խաչը պահուած են։

Վ երջին ժամանակուան Թագաւորներուն պղնձէ սաղմոսները՝ նոյն համանուն Թագաւորաց արծաթներուն հետ համեմատելով՝ կը տեսնուի որ առհասարակ պղինձներուն արուեստն ու գրերն արծաթներէն աւելի կոպտութիւն մ՚ունին ու խաչերն ալ առջի ժամանակուան պղինձներուն խաչերէն աւելի գեղեցիկ եւ խաչակերպ ու. Գալրիկացոց ժամանակակից սաղմոսներուն խաչերուն հետ մերձ նմանութիւն մ՚ունին։ Աս որ ասոր հակառակ առաջին Թագաւորաց սաղմոսներուն վրայ՝ առհասարակ արծաթները պղինձներէն աւելի արուեստ ու կոկղութիւն եւ գրերուն կողմանէ ալ աւելի գեղեցիկ ձեւեր կը ցուցնեն։

Սկալինի իր գործքին մէջ[1] (Տախտակ 2. Թիւ 8) երկու Կոստանդնի պղինձ սաղմ պրամ մը կը հրատարակէ. բայց արդէն Սմբատայ սաղմոսներուն վրայ խօսած ատեննիս ցուցուցինք որ նոյն սաղմը Սմբատայ պղինձ մըն էր։

Այնպէս Պր. Լանկլուա իր գործքին մէջ (Երես 31. Տախտ 3. Թիւ 3.) Կոստանդնի պղինձ սաղմ մը կ՚ընծայէ, որուն գաղափարը Պր. Լաֆոա մարքիզ Պօզզիոյի Էս (Aix) քաղքէն իրեն խրկած է ու համեմատ մ՚ալ կը ծանուցանէ որ Կոստանդնի պղինձ սաղմ մ՚ըլլայ. Պր. Լանկլուա ալ նոյնին կը հաւանի ու կը ստորագրէ։ Բայց մենք աս սաղմին վրայ մեծ տարակոյս ունինք. նախ որ ստորագրութեան մէջ դրուած ընթերցուածը՝ նկարած պատկերին վրայ կարդալն անհնարին է. մանաւանդ երկրորդ կողման ընթերցուածը կռահելով կարդացուած է. Պր. Լանկլուային տուած ընթերցուածն է, Ա. կողմը՝ Կոս......... Թագաւոր Հայ, իսկ Բ. կողմը՝ ՇԻ... Է Փ... բայց սախտակին վրայի նկարուած գրերն ամենեւին չեն կրնար այսպէս կարդացուիլ։

[1] Sestini, Dissertazione supra alcune monete armene. Tom. II. pag. 44, 45.

Ասոր վրայ դիտելի հաստատութեամբ չէինք կրնար ըսել, թէ Լէ թէ ամենայն նոյն տեսակ սաղմոսն Վ. Լէհինեայի մէջ ալ երկու հատ գտնուած ըլլալը. որոնք մէջը մը Լանգլուայինն է, մէկալ Պ. Գ. Մանկին Լանկլուային ... Պր. Լանկլուային սաղմոսն հետ գիր առ գիր նմանութիւն ունի եւ անկից աւելի ալ որոշ է, ի վերայ այսր ամենայնի չկրնար կասկածէն կոտրել կարդացուիլ. նոյնպէս մեր քովինն ալ նոյն տեսակին կը վերաբերի, բայց աւելի ընթերցուած աւելի նշմարելի է. իսկ երկրորդ կողմին ալ նմանապէս որոշ գրեր կան, բայց ամբողջական ընթերցուած մը չեն ցուցըներ։ Այնպէս Պր. Լանկլուային սաղմոսին վրայ երկրորդ կողմին ընթերցուածին առաջին գրերն ամենեւին չեն որոշուած, ու չենք գիտեր թէ ինչպէս ընթերցուածը հաներ է։ Վ. Լէհինեայի մէջ գտնուած աս երկու սաղմոսն ալ մէկալ Ռուբինեան սաղմոսներուն պղնձէն տարբեր, այս ինքն կարմիր գունով է։ Ձեռք գիտեր թէ որչափ Պր. Լանկլուային հրատարակածն ալ նոյնպէս կարմիր է թէ չէ։

Այդ աս երեք սաղմն ալ իրենց անծանօթ վիճակին մէջ պիտի է որ թողունք, մինչեւ որ նորէն աւելի որոշ գրերով նոյն տեսակ սաղմոսներ գտնուին, կամ մէկ քանի ուրիշ գրեր անհերքելի եղանակաւ կարդացուին, որով աս ունեցած սաղմոսներն ալ լուծուի ու նոյն սաղմոսին ալ անծանօթիւնը մէջէն ելլելով՝ իրենց պատշաճ գասաւորութիւնը գտնեն։ Աս սաղմին վրայ մեր մտածութիւնները հրատարակելու գործքին մէջ աւելի ընդարձակ կը խօսինք, ուր որ նաեւ պատկերն ալ կը նկարենք։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

Լուսաւ[illegible] Նաբոլէոն, Ֆռանկ[illegible] Կոնզալեան Թագաւորութեան

ՊՕՂԱՆԴԻԱՅԻ հասարակապետութեան գահիկեցին Հայրն էր Լուդովիկոս Պօնաբարդ Նաբոլէոն կայսեր եղբայրը, որն որ արդար, պատուական ու ծանր գլխաւոր մարդ մըն էր։ Որուն 1805ին Յունիսի 5ին Հօլանտայի Թագաւոր եղաւ. բայց միշտ ինչպէս Նաբոլէոնին մէկալ եղբայրներն ու ազգականները, նմանս աս ալ թագաւորին կը եղբօրմէն կախուած էր, որն որ կը կարծէր թէ եղբայրները նախ իմն են, ետքը իրենց ժողովրդեան։ Լուդովիկոս Թագաւորը կը ջանար իր ժողովուրդին երջանկութիւնը. անոր համար կայսերին հետ կը խռովէր։ Եղբօր ալ հրամաններէն որոնք իր ժողովրդեան վնասաւոր կը տեսնէր, բայց առաւ կայսեր հետ աշխատելու, ուստի եւ 1810ին Յուլիսի 1ին Թագաւորութեան Թողլ առաւ Ասեւտրիայի Գրաց քաղաքը քաշուեցաւ։ Նաբոլէոնին կինակն ու Լաւա կայսին Յուլիսի Թուղթ ձեռքն բերած Նախորդ Հօլանտայի հպատակութեան ժամանակը, Լուդովիկոս որ նոյն ատեններն Հռոմ կը կենար, իր եղբօրմէն շատ հեռացեր էր. ու ասանկով, ըլլալու համար ատեններ քիչ ունէին. բայց ամենեւին անոնց չթողաւ. Նաբոլէոնին կնոջէն Լուդովիկոսը հասարակաց դրերը կը ըսփսաւ։

Իր կինն ու Ժնեւային գահիկեցին մայրն էր՝ Ցօզեֆինայի աղջիկը Հօրթենսիա դշխոյն, որն որ Նաբոլէոնի խորթ աղջիկն ու որդեգիրն էր։ Յօզեֆինա, որն որ Բոգհառնէ կոմսին հետ էր, ու Բոգհառնէ զօրապետին կինն էր, եւ Եւգինէոս ու Հօրթենսիա զաւակները ծնանելէն ետքը, այնտեղէն ամուսինը Նաբոլէոնի կայսեր հետ ամուսնացաւ։ Բայց ինչպէս յաջորդ 1809ին Թուխեմբերի 15ին Նաբոլէոնի հետ բաժանուեցաւ Յօզեֆինային զաւակն Եւգինէոս Բոգհառնէ Իտալիոյ փոխարքայն հետ ամուսնացաւ։ Հօրթենսիա 1802ին սիրտէն իր մօրը հրամանովը Նաբոլէոնի կայսեր Լուդովիկոս եղբօրը հետ ամուսնացաւ։ Աս ամուսնութենէն երեք որդիք ծնան. առաջինը Նաբոլէոն Կարոլոս, որն որ 1802ին Հոկտեմբերի 20ին ծնաւ, եւ երկու Հայաստանի մահը ժամանակ 1807ին Մայիսի 5ին մեռաւ. երկրորդ Նաբոլէոն Լուդովիկոս, որն որ 1804ին Հոկտեմբերի 11ին ծնաւ ու 1831ին մեռաւ Ֆորլի քաղաքը. իսկ երրորդն է Կարոլոս Լուդովիկոս Նաբոլէոն, Գաղղիոյ հասարակապետութեան գահիկեցին, որն որ 1808ին Ապրիլի 20ին Փարիզ քաղաքը ծնաւ։

Նաբոլէոն կայսեր կինն Նարդ Հօրթենսիա իր աս երրորդ որդին առաւ Աւգսպուրգ տարաւ իր Եւգինէոս եղբօրը քով, ետքը Ինսպրուք գնաց, իսկ 1824ին Զուիցերիոյ Թուրկաւ գաւառին մէջ Արենէնպերգի դղեակը գնելով՝ հոն բնակեցաւ իր որդւոյն հետ։ Հոն Լուդովիկոս Նաբոլէոն Զուիցերիայի լեզուն մէջ կրթուեցաւ, մինչեւ որ 1830ին Կարոլոս Ժ. Յուլիսի յեղափոխութեամբ ինկաւ։ Երբ աշխարհքիս հանդէպ կուղի ցրուած Նաբոլէոնեանց նոր յոյս ծագեցաւ՝ նորէն իրենց հայրենիքը տեսնելու, որովհետեւ 1816էն Պուրպոնեանց նորէն վտարեալ եղելու ատեն մնացեալ օրէնքը մը՝ Գաղղիայէն յաւիտենաւորապէս աքսորուած էին։ Բայց Լուդովիկոս Փիլիպպոս (Օրլէանեանց) պետութիւնը չէ թէ միայն նոյն օրէնքը հաստատուն թողուց, այլ նաեւ նոր օրէնքով մ՚ալ աւելինը հաստատեց։

Յուլիսի յեղափոխութեան եւրոպա սասանեցաւ, եւ աս բարգաւաճ երկրաշարժին առջի հարուածներէն իտալիա զգաց։ Խռովայոյզ անիշխանութեան համար Անկոնայ (Ancona) անուամբ ծանուցուած գուոնիկիները շատ անգամ զարկեր են ու խորհուրդներ ի գերեւ ելլելէն ետքը՝ նոր յաւուր ու զօրութեամբ գարձեալ ոտք ելան։ Նոյն ատեն Հօրթենսիայի երկրորդ որդին՝ Նաբոլէոն Լուդովիկոս՝ Փլորէնցա հօրը քովն էր. Հօրթենսիա ալ իր պզտիկ որդւոյն Պիոս Ը.-ին մեռնելէն քիչ մը յառաջ Հռոմ գնաց։ Հոնկէ վերջ նոյն ատենները յեղափոխութեան փոթորիկ մը կը սրբուէր։ Ուստի եւ հռոմէական կառավարութիւնը վախնալով որ Նաբոլէոնեանց ներկայութիւնն աս վիրկին փոթթելուն չօգնէ, զիրենք սահմանէն դուրս հանել տուաւ։ Իրոք ալ քիչ մը ետքը ապստամբութիւնն Իտալիոյ մէջ երեքգոյնեան դրօշը կը ծփար։ Նաբոլէոնեան իշխանազունք առաջնութեամբ իրենց զինուորի տարօրինակութեան պատգամն մէջ նետեցին. շարժական գունդեր կազմեցին եւ խիստ մեծ քաջասրտութիւն կը ցուցընէին։ Բայց նոյն իսկ ապստամբական կառավարութիւնն իրենց վրայ վստահութիւն չունէր. ուստի չէ թէ միայն զօրավարներէն իրենց յանձնուած հրամանատարութիւնը ձեռքերնէն առաւ, հապա նաեւ յառաջապահ գունդին մէջ Աւստրիացւոց դէմ պատերազմելու խնդիրնին ալ մերժեց։ Իսկ Աւստրիայիք Իտալիոյ կարգը դնել ի Պօլոնիա կը յառաջանային, ուր որ ապժամանակեայ կառավարութեան մեծերը կը նստէին։ 1831ին Մարտի 19ին երկու եղբարք Պօլոնիայէն ելլելու ստիպուեցան, եւ իրենց տարօրեալ փախստական դացին։ Ասոր վրայ ան գլխաւորութիւնն ալ եկաւ որ մեծ եղբայրը Նաբոլէոն Լուդովիկոս Փորլոնցեւեն (ծաղկախտէն) բռնուելով՝ Մարտի 27ին, ինչպէս մերը զրուցեցին, Ֆորլի քաղաքը մեռաւ։ Մայրն ու պզտիկ եղբայրն անկոնայ Անգոնա հասան, ուր որ փոխարքայ էր ապժամանակեայ կառավարութիւնը Պօլոնիայէն բայց նոյն ապժամանակեայ կառավարութիւնը հոնկէց ալ ցրուելէն առաջ՝ իրենց պաշտպանութիւն ըսաւ որ քաղքէն հեռանան։

Նաբոլէոնեաններուն վրայ ունեցած բարեկամութիւնը փախստականաց խուճէն ինկաւ։ Նոյն ատեն Լուդ. Նաբոլէոն ալ եղբօրը պէս փորլոնցեւէն բռնուած էր։ Հօրթենսիա իր տանէն ինկածները խաղելու համար հանդէս հանեց որ իրենից Գորֆու փախած է. ու հանգած անոնք ճարտարութեամբ տարածուեցաւ, որ նոյն իսկ տղուն հայրն ալ խաբեց, որն որ իր վերջին որդւոյն կենաց վրայ կը դողար։ Վերջապէս ուժ օրէն ետքը՝ գաղտուկ կանչուած բժիշկներուն խորհրդովը՝ փախստականին շարունակեցին։ Մայրը հագուստ մէկ փորձանքներու պատահելով, քիչ մը վրայ եկած որդին բերելու իր ծառաներէն մէկը՝ Աւստրիայի բանակէն անցուց, ու վերջապէս Գաղղիոյ սահմանը հասուց։ Հօրթենսիա կ՚ուզէր իր որդւոյն Փարիզ երթալ, ու հոն իեր զինքը միայն նոր Թագաւորին յանձնել։ Ինք մեծ վստահութիւն ունէր Լուդ. Փիլիպպոսին վրայ, որն որ իրեն շնորհապարտ էր, ինչու որ 1815ին Սպրիդ մէջ Նաբոլէոն Հօրթենսիայէն աղաչանօքը հրաման տուած էր որ Լուդ. Փիլիպպոսին մայրը Գաղղիա բնակի եւ անոր երեւելի եկամուտ մը կապած էր։

Փարիզ հասած ատենին՝ պանդոկ մը իջան։ Հոն Հօրթենսիա ծածկաբարութեամբ մը Թագաւորին օգնական զօրապետներէն մէկն իրեն բերել տուաւ, եւ խնդրեց որ Թագաւորին առջեւ կարենայ ելլել։ Իսկզբան Լուդ. Փիլիպպոս իրեն ըսել տուաւ որ բանն իր պաշտօնէից յայտնած է, եւ Գաղղիոյ բերէն քիչ մը վերջը իրեն հոն գայ։ Երկիցս ժամանակ ստացուէն ետեւ՝ վերջապէս Թագաւորական պալատը կանչուեցաւ, ուր որ Լուդ. Փիլիպպոս զինքը մեծարեց ու խոստացաւ որ ձեռքէն եկածը կ՚ընէ։ Հօրթենսիա կը խնդրէր որ միայն Գաղղիա մնալու հրաման ունենայ։ Աս հրամանը տալէ կ՚ընդունէր, թէ որ նոյն ատենները պատահած դէպք մը զինուորը կասկածի մէջ չձգէր։ 1831ին Մայիսի 5ին Նաբոլէոն կայսեր Ա. Հեղինէ կղզւոյն վրայ մեռնելուն տասներորդ տարեդարձին օրը, Փարիզի ժողովուրդը՝ Վանտոմի սիւնը ծաղիկներով զարդարելով՝ անոր մեծարանաց ցոյց մ՚ըրաւ։ Աս ցոյցը՝ փառաւոր Նաբոլէոնեանց ներկայութեան հետ միանալ գալով, գեւ հանգիս մէջ տարուած պետութիւնը կառ-

կածի մէջ ձգել։ Ուստի Լուդ. Փիլիպպոս չուզեց որ այ ատելի երկայն Գաղղիա կենայ։ Յանկարծ կը մէկ օրինակաւոր Հարքենախոյեն հրաման բերաւ որ անմիջապէս ելլէ երթայ, թէ որ չուզէր իր որդւոյն կեանքը վտանգի մէջ ձգել։ Պայման եղն Հոլանդայի իբրեւ աքսորեալ՝ Միացեալ Նահանգաց որ այն քաղաքը թող տալու, Ամերիկա գնաց։

Բայց Լուդ. Փիլիպպոսին հաւանութիւնը գիտէնք հոն ալ հանգիստ չթողուց։ Դուքերան՝ Լուսոն կերող Գաղղիայի վեհապանն՝ ամենը գաղտնեան պատճառն խնդալ ուզեց։ Հարքենտիա առ Լուդ. Փիլիպպոս առ ած խոստանալը հանձնայն իր Գաղղիա մտած ըլլալը, ասոր եւ փախչելն գալը չլլալը, հանգ ա միայն ըսաւ որ Լեկնոնայեն եկած է ու Ենգգիոյի վրայէն Հելուետիա պիտի որ անցնի։ Այսկայն Ամերիկայի լրագիրները յայտնի կը գրեն որ Հոլանդիա Լսոնան անոր համար եկած է, որ մեծ աղբուրանեանքն իր որդւոյն համար թագաւորին թաղը խնդրէ։ Ասոր վրայ Հոլանդիոյ հրատարակեց որ թագաւորին ու պաշտօնէից խորհրդոյն Անգլիա եկած է։ Դուքերան առոմ գոհ եղաւ։

Լուդ. Նաբոլէոն իր հետամտութեանց բոլորովին տապլնատեղն եղաւ՝ շատ աստղարկութիւններ ընդունեցաւ Գաղղիայի մէջ Պենսիլվանիաց կողմնակցութեան մը գրոհ ամփոփուածն, որն որ առը եղել Լուզէր, բայց ինք բաղարձակապէս մերժեց։ Նոյն խոհ Հասարակապետականներէն որոնք նոյն առեն ներբ ծածուկ, բայց աղդու հակառակ կը գործէին, Հրապարակեցին ընդունեցաւ։ Ասկայն Լուդ. Նաբոլէոն պատասխան տուաւ՝ որ ես Գաղղիայի պատուոյն նախանձախնդիր եմ, Կոտրէ Գաղղիայի քանակին մէջ մնալ, բայց չթողուցի անոր համար կուզէ՝ Պաղղիայի ժողովրդեան որոշման սպասել։

Օգոստոսի 18ն Հելուեթիա երթալու համար ինք Գաղղիայէն գաղտ, Հորքենսիա կրցաւ Գաղղիայէն անցնիլ եւ պատմութենէ ու դրեթէ յոյս կորած Լրենենբերգ հասաւ։ Հոն քիչ մը ետքը, Լէնըց աղատամբութեան առեն, թուղթ չպարձան Նշյլ մը ծոցեցաւ։ Այսչէս քաղքին (Նաբօլէոնի 8րդ) կինոյն քանի մի օր յառաջ առանձնակայ չէ թէ պարտաճական պտուղամտութեան մ՚եկաւ, գլուղ-Նաբոլէոն յարգեց որ Լէնց ապստամբութեան գլուխն անցնի։ Բայց ասոր ընդդիմացաւ, իր մէկնողի պրուտի կեանքը վտանգի մէջ դնել չուզելով, բայց որդին մերժեց ծածուկ Զուիցի եկաւ։ Ասկայն Հոլը, ինչ Նաբոլէոնի Հոնասած էր, մեծ մ՚ալ կարգել ... բանակին նուաճութիւնը բերաւ՝ եւ զարձաւ։

Եա գլուխն վրայ ասոր մը չէր անցած՝ երբ որ Լուդ. Նաբոլէոնին Հանդարտութիւնը մեծ գուշակ մը փորձեցաւ։ 1832ին Յուլիսի 22ին Վիեննայի քով Ջենեստրոնի հրապարակաւ պալատին մէջ մեռաւ Նաբոլէոն հայսիր որդին, որն որ իր որդոյն մէջ Հռոմայ թագաւոր անուանուած էր, եւ Հորք մահէնէն ետքը Բոնափարտեան գոլոր անուամբ իր ներքնական պապոյն պարտոնին մէջ ընտրեցին քանգը էր։ Իր գեղը Նաբոլէոնի Լեզլոյամուն Նոպոլեոր յաջորդ կելլայ։ Ինչուոր Բոնիփարտեան գրուծն մէջ Նաբոլէոն Նաբոլէոն հայսիր ամենէն մեծաւոր յաջորդն էր կ՚ըլլայ։ Վասն զի՝ Թէպէտ 1809ին Դեկտեմբերի 15ին, երբ որ Նաբոլէոն իր կողէր Յոզեփինա Պոլտոնէքին բաժնեցաւ ու Մարիամ Լուիզայէն Հետ ամուսնացաւ, Լուքինոս ու Հորքենսիա կինոն յաջորդութեան իրաւունքներն հրաժարած էին, բայց Նաբոլէոնի գրոին ժառանգը նոյն իրաւունքները նորոգեցաւ։ Այսով Լուդ. Նաբոլէոնին ժառանգութիւնը, որն որ գլխը փոփոխուի խոստմա ու Լէհաստան բանոյ փառքը, մեծ էր, Հիմայ մեծ նշանակի մ՚ունեցաւ, այս էլգն մի երկիրը ձեռք բերելու, որուն մէջ իր հայր Հորեղբօրն առեն մը տիրած էր։

Եա փախուստ Հասնելու հոմոր Հայք էր որ կայսեր եղբօրորդին ժողովրդեան ծանօթանայ, վասն զի նոյն առեն զինուորական կողմնակցութիւնը աչքը էր։ Լուդ. Փիլիպպոս իր խորագիտութեամբ Նաբոլէոն բանակին զօրավարներ ու սպարապետները մեծամեծ ընծաներ ու պաշտօններու հասցուած էր կողմը շահած էր։ Ասոր համար Հոգի էր կարելոյն կողմն Փոփոխութեանց Հետ ասորերականութեան մէջ մտնել, եւ այսպիսի գրոհ մը կռուելու, որուն յոյս կողմն Պատերազմական զաւակ հաղթանակները ժողովեն։ Ըս առեն բանակ, ծանօթ թղթերով ... ժողովուրդ ու պաշտպանութեանց մեջն յայտ Լրենենբերկ էր։ Ժողովուրդ Նաբոլէոնին կողմն քաջուր Համար բայց Փաղղիայի մէջ փոքր կրսումներ կը պարտէր։ Պաշտօն քանի մի իրական կուսակ այ եղան, ու ... թէ ... չասպամենքին, բայց պէտք ժողովուրդը կրսկի Եզրորդին ընդունելու պրզելին։

(Մնացեալը յառաջիկային։)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Տարւոյն չորս եղանակները — Գարուն։

ԳԼՈՒԽ Դ.

Մարգերն եւ իրենց գեղեցկութիւններն ու շքեղութիւնը։

Խոտերուն քիչ մ՚ալ քաղցր բուրմունքն ու գարնան առատութիւն մը ժամու գալու եղաւ։ Արեւն որդեն կը ընծայը սկսած է, բնութիւնը կ՚արթննայ, որ ըով ու յստակ է։ Մեզ բլուրները, խոտոնի ծառերը, խոտամատղները, պարտէզներ, որթերը, խոշխինները, ծաղիկները, գեղեցիկն ու ամենայն ինչ գեղեցիկ ու զուարթ տեսիլ մ՚ունին։ Հողը զմրուխտ՝ ու գեղեցկութեանց վրայ կը թափանի ու մեծ կը նկատէ։ Բայց ամենէն աւելի մարգի հանդարտեան կու գան մարգերը, անոր համար ալ Նոյնէն չինք կշտանար ու զուարճալով տեսլեան կը հետեւցնենք։

Ինչ գեղեցիկ տեսիլ է ան զօրքի նման փառաւորաբանութիւնը, որուն վրայ բիւրաւոր ծաղիկներ կը յայտն։ Ամենամեծ անասուններու բազմութիւն խոտեր առատ ու անու ցօղէն կենդանացուցած փափուկ խոտը ծամելով, յանի ու ծածու քաղցրով վրան կը ամրիտ։ Այլոց գառնուկը մայր քով կը խաղայ, կը Հեռանայ, կը վարդրէ, ու մէկէն սեւմնելով որ մայրը քովը չէ, կը սկսի կանչել ու բառաչել, եւ մայրն անգիմն ձայն առանձին պէտ կը գառնայ, Հասը կը պառաւէ, եւ աւելի սատ ուխպալի մը յամ կենալով ծիծը կը փողէ, ու Հասանին պէտ քովը կը պառկի ու կը կախէր կ՚ուզէ։

Ինչ գեղեցկութիւն կը բացուի Հոն տրցանելրնաւոր աչքեն։ Հազարաւոր բզեզներ ու բիւրաւոր կենդանի պարաձանները, ճանճը ծաղկէ ծաղիկ կը թռչին, անանք թեւանք խառնարա բաղմին մէջ կը սղան։ Իսկոյ հավնելը, Ինչպես գոգը Հաս ձեռ կենդանեաց ու զուարճութիւնը կը գտնէը։ Իրո ցնէց կ՚արՀամարձեմ ու մեղուց կ՚երեւայ խմ՝ ասքերն, բայց Աստուծոյ ձեռքը զէնցասեղծեց եւ ասոր ձեռքն ձեռ զարդ, երկինք վրայ բանկեր, անդրինոց որոցեց ու ձեռ ախոր դայութիւնը պահերո Համար պէտը եղած ձանկը պատրաստեց։

Ինչ առատ շռայլութիւն կը ձգէ աչքն ան մարգագետիններուն երկին երկին ծաղիկներուն վրայ։ Արեւոյ պէտ՝ քաղցր ու ժուժեւ Համէ մը սուսանոյ խառնուած մէջէն գլուխը կը յայտնէ շողիգած բազմութեամբ մանուշակը, որուն պաշտին ճերմակ ու փորսաղըին ծաղկըն ան գեղեցիկ սափի գոյնը կը պառառանն որով կատարը նեկուած կը ատեանը։ Հաս ծաղկանց երկնականոյն փուլն մը իր խոնարհեալ ծաղիկներովը գարդար ծածկոյ ծաղիկներուն գեղեցկութեան ու կենդանութեան հետ, Հոն ծիրանեգոյն սառազար (հեծե՛) պրասեղուս (Anémone, ...) եւ Հրանունկուլոս (...) հետ կը մղինի. քիչ մ՚ալ Հեռու զօրակը (consoude) իր վարդագարմիր քղանի օղին մէջ երերելով՝ կարծես թէ իր գոյնի բնիկներուն վրայ կը սիրէ. անոր ցուքին տակը կը տեսնուի Հորուս մորուսը (...) իր գեղեցիկ ծիրանի ու ամէ գոյնով։ Պարզի տառանդ մը Հանդարտին առ ծաղկանց մէջէն անցնելով՝ իր ժմեռ ջրովը զմամայ կը կենդանացընէ։

Մինչեւ առաւտէն քով գեղեցիկ ծաղիկ մը կը տեսնեմ տառան ու երկրոն. Ինչ է ան ծաղիկը, կ՚ըսեմ, ինչ կենդանի ու ինչ առաւ գոյն․․․։ Կը սկսիմ մօտ երթալ ու յանկարծ թիթեռ մը կը թռչի կը Հեռանայ եւ ամենու խոտի գառարի ծիղ մը կը թռչի, որն որ իր ծանրութեամբը վար կը ծռէր, ու իմ խարուելուս վրայ կը սկսիմ ծիծաղիլ։

Բայց աս ինչ չէուլ է որ կը լսեմ, ինչո աս ծաղիկները կառաջինն կը ծածկե։․․․ Մեղուներու պար մը յորս գլխ կը թռչելին, որոնք արթնութեամբ իրենց Հեռաւոր բնակութիւնը թողելով՝ եկեր են մեր պարտէզներն ու մարգերն առատլող, եւ ծաղկանց անուշ Հոտերուն կոտմիրեսը։ Եւ երբ որ իրենց բաւական զանձ կը ժողվեն, խառարակիշեն իր ընկնը կը դառնան, իրեն բարութիւնը տալու եւ անկէ մարդոյն քաղցրահամ մեղր պատրաստելու։

Մարգագետինը մէջի աւելի սիրելի ընելու եւ աւելի մեծի բնդունակութիւն պատրաստելու Համար բնութիւնը Հոգացած՝ գետակը Հարթ ու չխոտի քսան, եւ գորքի նման քաղար ու փափուկ խոտ ու ծաղիկ փառած է։ Երկու կողմնոյ Հանդարտակ բլուրներ բարձրացուցած է, որոնցմէ անոնք մեզ ըլլալով՝ մէջի ամէն առարկաները յայտնի կը զգացնեն, անանք ալ Հեռաւորդ իրրեւ թէ աչքընծրեկաւ կը պահեն։ Բայց մէկ աւելի, բնութիւնը մէջի աս բնդարձակ առատագետինը պատրաստելով՝ մեր վրայէն ծլակեղու Հողը ծեղըցուցած, անհանգիստ ու անձանձ զուարճութիւն պարզեւած է։ Գարնան մարգերու մէջ մեր զբօսանաց առնը չէնկալ անանց անդուլ սնունդը առատութիւն ստացած է, որ բարը գալով անոյնՀասը կը ծածկէն, եւ այս որ անոյ մ՚ալ բաղդաւոր ու ձերկ ըլլայ, շուտ մը կը գտնէ։

Լուսինն անդօրութիւնը խոտը կ՚այծ ու մարգագետինը մէկ ծաղկին մէկայ ծոցը կը Հեծանէ։ Պարզ կը կարծէ, թէ այ բացը ուղարկն պիտանի եւ․ բայց ասոր պէտը ելլայ էն ան, ծաղկանց պակ ամենալաւ ծաղկէն բլրակ ամբողջ բերանաւ ծաղկանց կազմածինուոր մէջ փախճըւած բլուրով՝ անբառնն կեղէ, մայրութեան կը գինաւոր, եւ գետ եղանակին իր բնիկ տալըը չախինցուցած՝ անանք կը սկսի ծլիլ ու բացուիլ։ Զմեռը մարգագետինը ձիւն կ՚առնէ ու եղնեն ընդարձակ չէ մը կամ ազնուազդ մը իրեն մը կը գարձին։ Այլ չմնաանէր ան առեն թէ խաւերուն արմատները եւ սերմերը կարասուած ու փտած ըլլան։ Բայց երբ որ ձմեռը կ՚անցնի ու անոր կը յաջորդէ գարունը, որուն մէջ մարդ առանց կը թողու մարգերը կ՚ելլէ, ան ատեն առանց իբրեւ թէ երկինքը աշխարէ, մեր երեւնալու անմիջապէս, փոխանակ ու նորոգած պայծառութեամբ կը ծածկուին։

Ինչ մեծ խոսի բանակութիւնն կը գտնուի մարգի մը մէջ։ Գիտենք թէ մարգագետին մը Հազար բոյսերկայնութիւնն ու ծածկոյթ ալ լայնութիւն ունենայ, եւ քով բացը երեւար կ՚ըլլայ մէկ միլիոն քառակուսի քայլ։ առ ամէն մէկ քառակուսի քայլին մէջ Հարիւրաւոր խոտի ծիղեր կան։ Ասոր մէկ նայուածքով աս մարգագետինին վրայ Հարիւր Հազարաւոր ծիղեր, որոք եւ ինչ չափ անձնէն անհամար նարդուանդութեան միլիոնաւոր կը սնուցանէ։ Վասն զի ամէն մէկ ծիղ բազմաթիւ հոգեղէններ ունի իր մամնայն երկրէն ծծելու Համար։ Մինչառանց թէ խոտի ամէն մէկ ծիղը կենդանաց ու կտաւարեալ խողովակներու Հետ մին է։

Եաքի նորոգելով անանց կը կորմուի որ բոլ խոտոն խոտերին նոյն առատ բլլան, բայց Հիմ ըլլայ ինչը կրնար աւելի առատ՝ գոյդ Հարկաւ առատ խոտ կոխել։ Բուսեմ, (...), Հոգարտեկի (...), պարզին (...), մորոտոն (...), սերբեփանկ, (...), աւոծխատ (...), Հովտաղացաւ (...), մանուշակ, Թրիֆոլենակ (...), Նարծախ (...), ամէն քաղցին առեւտի կեղին։ Մարգուն առաքին բանդառաւի պարունակը մարզագետին է, ինչու որ իրեն կերակրոյն զործածան բույսերն շատոն անոնց կ՚անոնց․ պարձեալ մարզին են՝ որ մեզի տալոց մեծոց տաւար ու կենդանեաց եւ բաղեր բայնոր կը մատակարարեն։ Նոյն խոշ խոտ գոխերը Հոն կը փնառնեն եւ Հոն կը դտնեն ամենին բնիկ բունութիւններ ու սխալութիւնը։

Բայց մարգերուն մէջի բլլած բարիքներուն ամենամեծն ան է՝ որ դրեթէ առանց մեր ծախքը բնակած, մեզի անՀրաժեշտ Հարկաւ որ եղող կենդանիներու կը մաքրեն։ Իր ճամբը գիչեր մտաքրած եւ մեր երկիրը Հերկալ եւ ապրելու Համար ալբեւ ինչ չ՚ունէր բայց եթէ մարդերու խոտը (Հոսմածոր գործերու ծառայել մի արքեւ փոքր մը չ՚ունէր, բայց եթէ մարգերոյ մէջ սնանի թէ այ ապրելը, կամ մարդերէն ժողվուած խոտ (չոր խոտ), եւ երբ որ իր աշխատութիւններէն եարզ պատրաստած մարգերու մէջ Համարեմ կ՚ելլէ, նոյն ամէն Հոգուոր բան չունի։ Աշխէ ալ որուն կաթովը մարդուն կենաց պաՀպանիչն է, անկէ աւելի բան մը չունէր։ Եւ ասոր ասոնց խոտերը՝ որ ետեւ մեր կերակուրներ, ըսել ու սառոյցներուն աղդուած մէջ գառնայն, աս կենդանիներուն բժիշկն արտօսէն կը գանի, որոնց միջոց կը պատրաստուին, միջոց աւ եւ բաղէնին կենացս ծիծերը կաթով կը լեցնենք։ Եւ թէ անոր անմիջապէս մի մեր մարգերոյն սովոր խոտը փնառուելու, ինչ աննկ եւ ու միակաւ թիւներն Հետ կըսլու քեղ անոնց կենդանիներն իրենց մատակարարելով՝ կը մեղմեն ու զգեր իրենցմէ գարկ կը մղեն։

Ամենէն աւելի ժառանգութիւն այլ որ մարդն կենաց կերպ մարգագետինն է, ինչու որ իր ետեւմաց միջոց ապաՀով է, ոչ միանալ եւ ոչ սերմանել կ՚ուզէ ու խոտ քաղել անդամ կը պատռահի որ անմիջապէս կամ ապակեղալ սպանդահեր. անոր Հանրապետ կը գտնէ բր փոփելը։ Համար՝ մնայն ժողվելու աշխատութիւն յանձն առնելու է։

Բայց մարգագետին չանձնալ երկիրներն ալ առանց նոյնարոյ չեն, ինչու որ անոնց տեղերու բնական աս օրւոնէրն պտոՀատակին մարգերով յասով կ՚ըլլին. ու մէկ կողմնէ ալ առանց երկիրներուն խոշոր ընձեռնէ կոած միայր բրդայեր անասուններու ու գլխ Նաւակ ամենայը կը կ՚ըլլին։ Մարդ ինքզինք կերակրոյ, անանց ալ զգեստ Հարկաւորութիւն անի։ Խոյերը որոնցմէ զգեստ կ՚առնենք, պարարտ արտաքնբար մէջ ալ ապրին չեն ըլլար, Հապա բոր աւէղ կ՚ապրին Յուլիսի, ծախկըն (...) եւ ուրիշ բնիօրոյ ումն կէր՝ որ առանց ուեղեր շատ կ՚ածեն, անանց մեր՝ զատ Համով, եւ բրդերնին բարակ ու գեղեցիկ կ՚ըլլայ։

ԼՈՆԴՈՆԻ ՊԱՐՏԱՏՈՄՍԵՐՈՒՆ

ՎԻԵՆՆԱ, ՄԱՐՏԻ 13

Ազգայինի 100 ֆորինի գին				
Ըսերծնոյն 100 ֆոր․	124 3/8			
Լեհաստ․ 300 ֆորինի				
Լոնտոն 1 ֆոնտ ստերլ․	12,32			
Համբուրկ 100 մարկ	276 1/4			
Միլանոյի 300 ֆրանք	148 1/4			
Մէֆըն 300	125 1/4			
Փարիզ 300 ֆրանք	142 3/4			
Արծաթ — Ցորեն 100 ֆիօր․	124			
Ոսկի (Մարտի 9) 358—370				